

А.С. Жакупова^{1,2*}, Ж.А. Калбеков¹, М.С. Амирбекова¹, Т.Т. Киспаева¹

БАЛАЛАР МЕН ЖАСӨСПІРІМДЕРДЕГІ СЕМІЗДІКТІҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ МЕЙІРБИКЕ ПЕРСОНАЛЫНЫҢ РӨЛІ

¹КЕАҚ «Қарағанды медицина университеті», Мейіргерлік білім беру мектебі.

²КМК «Шахтинск қаласының Емханасы»

* Амина Сериковна Жакупова – «Мейіргер ісі» бакалавриат мамандығы бойынша білім алушы, НАО «МУК», КМК «Шахтинск қаласының Емханасы», e-mail: Zhakupova0874@mail.ru Тел.: 8-701-552-01-42

Бүгінгі таңда семіздіктің таралуы әлемнің көптеген елдерінде алаңдатарлық қарқынмен өсуде. Қазақстан Республикасында жасөспірімдер балалары арасындағы семіздік проблемасы әлеуметтік сипатқа ие, артық салмағы бар және семіздікке шалдыққан балалар мен жасөспірімдер саны артып келеді. Жұмыстың мақсаты балалар мен жасөспірімдердегі семіздіктің алдын алудағы мейірбике қызметкерлерінің кәсіби қызметінің негізгі аспектілерін зерттеу болды. Зерттеу нысаны мектеп оқушылары мен олардың ата-аналары болды. Деректер жинау үшін мектеп оқушылары мен ата-аналар арасында семіздіктің алдын алудағы медбикенің рөлін зерттеу үшін әлеуметтік сауалнама жүргізілді. Зерттеу нәтижесінде ата-аналардың балаларының дұрыс тамақтануы мен диетасының әртүрлілігі туралы білім деңгейін арттыру және осы мәселеге мектеп медбикесінің қатысуын арттыру және оның мектептің профилактикалық жұмысына белсенді қатысуы қажеттілігі анықталды. Мейірбике персоналы өз құзыреті шегінде салауатты өмір салты мен тамақтану мәселелерінде балалар мен жасөспірімдер халқының білім деңгейін арттыруда іргелі санитарлық-ағартушылық рөл атқарады.

Кілт сөздер: семіздіктің алдын алу, балалар мен жасөспірімдер, медбике

Біздің еліміздің ұлттық байлығының маңызды негізі – өскелең ұрпақтың-балалар мен жасөспірімдердің денсаулығы. «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан кодексіне сәйкес азаматтардың өз денсаулығы үшін, оны сақтау және нығайту үшін ортақ жауапкершілігін арттыруға бағытталу қажет [9].

Аурулардың ең көп таралған топтары (жедел миокард инфарктісі, цереброваскулярлық жедел бұзылулар, қатерлі ісіктер, жарақаттар, босану) ауруханаға жатқызу мен өлімнің жиі себептері болып табылады. Халықтың өз денсаулығы үшін ортақ жауапкершілігінің жоқтығы байқалады. «Денсаулық» мемлекеттік бағдарламасының міндеттерінің бірі аурулардың алдын алу мен басқаруды жетілдіру болып табылады [6].

Семіздіктің таралуы әлемнің көптеген елдерінде алаңдатарлық қарқынмен өсуде. 2 миллиардқа жуық адам артық салмақпен ауырады және олардың үштен бірі семіздікке шалдыққан. Семіздік табысы жоғары елдерде – Солтүстік Америкада, Австралияда, Еуропада және табысы төмен елдерде кең таралған. Семіздік көрсеткіштері адамдардың денсаулығы мен өмір сүру сапасын айтарлықтай нашарлататын Денсаулық сақтау дағдарысы ретінде сипатталады [1,3].

Қазіргі уақытта балалар мен жасөспірімдер арасындағы тамақтану мен семіздікті жақсарту бойынша денсаулық сақтау саласындағы проблемалар өзекті болып табылады. Балалар мен жасөспірімдердің диеталық құрылымы айтарлықтай өзгерді. Ол бос қанттардың, транс майлардың, қаныққан майлардың және тұздың басым болуымен сипатталады. Жұқпалы емес аурулардың салдары жалпы елдердің әлеуметтік-экономикалық дамуына теріс әсер етеді.

Бұл жағдайдың дамуын болдырмау үшін

денсаулық сақтау ұйымдарының аурулардың алдын алуға бағытталған ауқымды іс-қимылдары қажет. Жыл сайын әлемде жұқпалы емес аурулардан 36 миллионға жуық адам қайтыс болады, олардың 70 жасқа дейін 14 миллионнан астамы өмір сүрмейді. Ең алдымен, бұл аурудың пайда болу қаупі факторларының тарихына байланысты, мысалы: жаман әдеттер, дұрыс тамақтанбау, отырықшы өмір салты және т. б [7].

Жұқпалы емес аурулар, сондай-ақ олардың қауіп факторлары Қазақстанда қоғамдық денсаулық сақтаудың өсіп келе жатқан проблемасы болып табылады. Жұқпалы емес аурулар Қазақстандағы барлық өлімнің 84% - причиной құрайды (WHO), 2014A). Жүрек-қан тамырлары аурулары елдегі мезгілсіз өлімнің негізгі себебі болып табылады. (WHO, 2014a). Жүрек - тамыр жүйесі ауруларының, қант диабетінің, семіздіктің дамуында маңызды рөл атқарады - тамақтану [10].

Балалық шақтағы семіздік ересек жастағы семіздіктің ықтималдығын арттырады және болашақта мезгілсіз өлім мен мүгедектік ықтималдығын арттырады. Жоғарыда айтылғандардан басқа, семіздікке шалдыққан балаларда ентігу, артериялық гипертензия, психологиялық проблемалар және т.б. ЮНИСЕФ мәліметтері бойынша жыл сайын әлемде әрбір бесінші бала баланың жасына сәйкес жеткілікті тамақ алмайды. Құрамында май, қант және тұздың көп мөлшері бар микроэлементтер мен жоғары энергия тығыздығы бар тамақтану арзан және тағамдық құндылығы төмен.

Балалар арасындағы отырықшы өмір салтымен бірге бұл балалардағы семіздіктің дамуына әкеледі және дұрыс емес тамақтану мәселесі қазіргі уақытта ашық күйінде қалып отыр [5,11,2].

ДДҰ мәліметтері бойынша, 2016 жылы 340 миллион балалар мен жасөспірімдерде артық салмақ немесе семіздік болған [4]. Қазақстанда семіздік көрсеткіштерінің өңірлерге байланысты айырмашылықтары бар. Аурудың статистикасы елдегі халықтың ішкі көші-қонына байланысты өзгеруі мүмкін. Қазақстанда 2015-2016 жылдары 8-9 жастағы балаларға артық дене салмағын және семіздікті анықтауға арналған алғашқы ұлттық тексеру жүргізілді. Мониторинг мәліметтері бойынша, 9 жастағы оқушылар арасында артық дене салмағының таралу деңгейі 12,3% құрады, ал балалардың 6,3% - у семіздік байқалады [8].

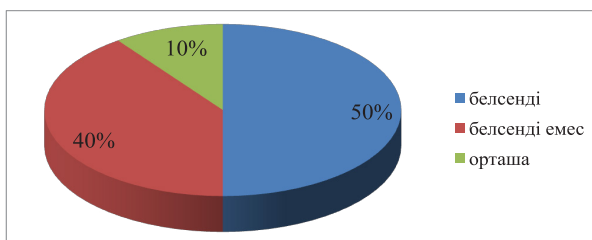
Қазақстан Республикасында жасөспірімдер балалары арасындағы семіздік проблемасы әлеуметтік сипатқа ие, артық салмағы бар және семіздікке шалдыққан балалар мен жасөспірімдер саны артып келеді. Осылайша, жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, мейірбике дұрыс тамақтану әдеттерін қалыптастыруда және мектеп оқушыларының денсаулығына, өсіп келе жатқан ағзаға аурулардың даму қаупі факторы ретінде семіздіктің алдын алуда жауапкершілікпен қарауда маңызды рөл атқарады.

Мақсаты - балалар мен жасөспірімдердегі семіздіктің алдын алудағы мейірбике маманының рөлін зерттеу.

ТӘСІЛДЕР ЖӘНЕ ӘДІСТЕР

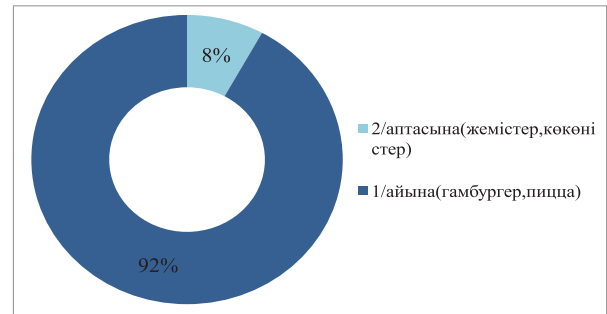
Зерттеу нысаны-мектеп оқушылары мен олардың ата-аналары. Бұл кезеңде бір сәттік (көлденен) перспективалық зерттеу жүргізілді. 2020 жылдың қыркүйек-қараша айлары аралығында «Шахтинск қаласы әкімдігінің №1 мектеп-гимназиясы»КММ оқушылары арасында сауалнама жүргізілді. Деректер жинау үшін мектеп оқушылары мен ата-аналар арасында семіздіктің алдын алудағы мейірбике персоналының рөлін зерттеу үшін әлеуметтік сауалнама жүргізілді. Социологиялық сауалнама анонимді негізде жүргізілді. Сауалнамаға 60 респондент қатысты. Біз 2 сауалнаманы қолдандық. Біздің мектеп оқушыларының сауалнамасы 14 сұрақтан және ата-аналардың сауалнамасына арналған 15 сұрақтан тұрды. Біз респонденттерге жаман әдеттердің болуы, баланың диетасы, физикалық белсенділік деңгейі және семіздіктің алдын алудағы мектеп мейірбике персоналының рөлі туралы сұрақтар қойдық. Сауалнама нәтижелеріне ретроспективті талдау жүргізілді. Зерттеу нәтижелерін өңдеу үшін Windows жүйесіне арналған Microsoft Excel статистикалық бағдарламасының пакеті қолданылды.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

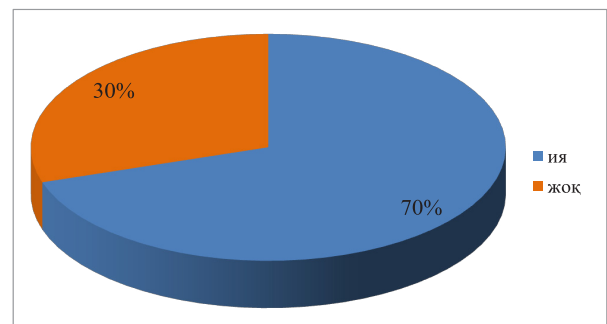
Сурет 1.- Физикалық белсенділік деңгейі (%)

Жоғарыда келтірілген диаграммадан физикалық белсенділік деңгейі, мектеп оқушыларының көпшілігі белсенді – 50%, оның ішінде 40% - орташа және 10% белсенді емес екенін атап өтті. Дене белсенділігі балалық және жасөспірімдік шақта артық салмақ пен семіздіктің алдын алуда, сондай-ақ ересек жаста семіздік қаупін азайтуда маңызды рөл атқарады.

Сурет 2.- Өнімдерді тұтыну жиілігі (%)

2-диаграммада мектеп оқушыларының азық – түлікті тұтыну жиілігі келесі нәтижелерді көрсетті: гамбургерлер мен пиццалар – айына 1 рет (92%), аптасына 2 рет-жемістер мен көкөністер (8%). Дене жаттығуларының болмауы, отырықшы өмір салты және жоғары калориялы диета дене майының артық жиналуының негізгі себептері болып табылады.

Сурет 3.- Дұрыс тамақтану туралы кеңес беру қажеттілігі (%)

3 диаграммаға сәйкес, сауалнамаға қатысқан ата-аналардың 70% - ы оларға немесе олардың балаларына денсаулық сақтау мамандары теңдестірілген, дұрыс тамақтанудың маңыздылығы туралы кеңес бергенін және осы бағыттағы білімдерін одан әрі жақсартқысы келетінін айтады. Ата-аналар балалардағы артық салмақ пен семіздіктің көптеген қауіп факторларына әсерін ескере отырып, балалық шақтағы семіздіктің алдын алу шараларының негізгі серіктестері болып табылады.

ТҰЖЫРЫМДАР

Жүргізілген зерттеу медбикенің өз құзыреті шегінде салауатты өмір салты мен тамақтану мәселелерінде балалар халқының білім деңгейін арттыруда іргелі санитарлық-ағартушылық рөл атқаратынын анықтады. Балалар мен жасөспірімдерде семіздіктің алдын алудың негізі-өмір салтын өзгертуге, дұрыс тамақтану

әдетін қалыптастыруға және физикалық белсенділікке бағытталған араласулар.

ҚОРЫТЫНДЫ

1. Сауалнаманы талдау мынадай қорытынды жасауға мүмкіндік берді: ата-аналар дұрыс тамақтану және балаларының рационның әртүрлілігі мәселелерінде олардың білім деңгейін арттыру және мектеп мейірбике персоналының осы мәселеге қатысуын арттыру және оның мектептің профилактикалық жұмысына белсенді қатысуы қажет деп санайды.

2. Мейірбикелер, әсіресе мектеп мейірбике персоналының мектеп оқушыларының өмір салтын қалыптастыру және оны ерте жастан қалыптастыру процесіне қатысуын арттыру бойынша семинарлар өткізуі керек.

Мүдделер қақтығысы. Мүдделер қақтығысы жарияланбайды.

ӘДЕБИЕТ

1 Seidell J.C. Halberstadt J. The global burden of obesity and the challenges of prevention // *Ann Nutr Metab.*- 2015.-V.66(suppl 2).-P.7-12. <https://doi.org/10.1159/000375143>

2 S. A. Blondin, S. Anzman-Frasca, H. C. Djang, C. D. Economos Breakfast consumption and adiposity among children and adolescents: an updated review of the literature. <https://doi.org/10.1111/ijpo.12082>

3 World Health Organization//Commission on ending childhood obesity//Ending childhood obesity, 2016. Available on: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/204176/1/9789241510066_eng.pdf?ua=1

4 who.int [Internet]. Features: stories from countries, Q&As, fact files [cited 2018 May 1]. Available from: <http://www.who.int/features/factfiles/obesity/ru/>

5 Витебская А.В., Писарева Е.А., Попович А.В. Образ жизни детей и подростков с ожирением// Результаты анкетирования пациентов и их родителей// Ожирение и метаболизм, 2016.-Т.13(2).-33-40с. <https://doi.org/10.14341/OMET2016233-40>

6 Государственная программа развития здравоохранения Республики Казахстан «Денсаулық», 2020 -2025 гг.

7 Доклад о ситуации в области неинфекционных заболеваний в мире/Женева// Всемирная Организация Здравоохранения, 2014г.

8 Ж.Е.Баттакова, С.Б. Мукашева, Т.И. Слажнёва, Ш.З. Абдрахманова, А.А. Адаева, А.А. Акимбаева. Формирование систем национального мониторинга поведения детей школьного возраста, связанного со здоровьем и качеством жизни, в общественном здравоохранении Казахстана // Медицина (Алматы), 2018.-№9(195). -2-7 с. <https://doi.org/10.31082/1728-452X-2018-195-9-2-7>

9 Кодекс Республики Казахстан «О здоровье народа и системе здравоохранения», 2020г.-№360-VIЗПК. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000000360>

10 Профилактика неинфекционных заболеваний и борьба с ними в Казахстане// Аргументы в пользу инвестирования. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/409927/BizzCase-KAZ-Rus-web.pdf

11 Разина А.О., Руненко С.Д., Ачкасов Е.Е. Проблема ожирения:

12 современные тенденции в России и в мире // Вестник Российской академии медицинских наук., 2016. - Т. 71№ 2.-154-159 с. <https://doi.org/10.15690/vramn655>

REFERENCES

1 Seidell J.C. Halberstadt J. The global burden of obesity and the challenges of prevention // *Ann Nutr Metab.*- 2015.-V.66(suppl 2).-P.7-12. <https://doi.org/10.1159/000375143>

2 S. A. Blondin, S. Anzman-Frasca, H. C. Djang, C. D. Economos Breakfast consumption and adiposity among children and adolescents: an updated review of the literature. <https://doi.org/10.1111/ijpo.12082>

3 World Health Organization//Commission on ending childhood obesity//Ending childhood obesity, 2016. Available on: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/204176/1/9789241510066_eng.pdf?ua=1

4 who.int [Internet]. Features: stories from countries, Q&As, fact files [cited 2018 May 1]. Available from: <http://www.who.int/features/factfiles/obesity/ru/>

5 Vitebskaya A.V., Pisareva E.A., Popovich A.V. Образ жизни детей и подростков с ожирением// Результаты анкетирования пациентов и их родителей// Ожирение и метаболизм, 2016.-Т.13(2).-33-40с. <https://doi.org/10.14341/OMET2016233-40>

6 Gosudarstvennaya programma razvitiya zdavoohraneniya Respubliki Kazahstan «Densaulық», 2020 -2025 gg.

7 Doklad o situacii v oblasti neinfekcionnyh zabolevanij v mire/ZHeneva// Vsemirnaya Organizaciya Zdravohraneniya, 2014g.

8 Zh.E.Battakova, S.B. Mukasheva, T.I. Slazhnyova, Sh.Z. Abdrakhmanova, A.A. Adaeva, A.A. Akimbaeva. Formirovanie sistem nacional'nogo monitoringa povedeniya detej shkol'nogo vozrasta, svyazannogo so zdorov'em i kachestvom zhizni, v obshchestvennom zdavoohranenii Kazahstana // *Medicina (Almaty)*, 2018.-№9(195). -2-7 s. <https://doi.org/10.31082/1728-452X-2018-195-9-2-7>

9 Kodeks Respubliki Kazahstan «O zdorov'e naroda i sisteme zdavoohraneniya», 2020g.-№360-VIZRK. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2000000360>

10 Profilaktika neinfekcionnyh zabolevanij i bor'ba s nimi v Kazahstane// Argumenty v pol'zu investirovaniya. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/409927/BizzCase-KAZ-Rus-web.pdf

11 Razina A.O., Runenko S.D., Achkasov E.E. Problema ozhireniya:

12 sovremennye tendencii v Rossii i v mire // *Vestnik Rossijskoj akademii medicinskih nauk.*, 2016. - Т. 71№ 2.-154-159 s. <https://doi.org/10.15690/vramn655>

Поступила 27.04.2022

А. С. Жакупова^{1,2}, Ж. А. Калбеков¹, М. С. Амирбекова¹, Т. Т. Киспаева¹
РОЛЬ СЕСТРИНСКОГО ПЕРСОНАЛА В ПРОФИЛАКТИКЕ ОЖИРЕНИЯ У ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ

¹*«Медицинский университет Караганды», Школа сестринского образования*

²*КГП «Поликлиника города Шахтинска»*

На сегодняшний день распространенность ожирения растет тревожными темпами во многих странах мира. Проблема ожирения среди детей подростков в республике Казахстан имеет социальный характер, увеличивается количество детей и подростков с избыточным весом и ожирением. Целью работы явилось исследование основных аспектов профессиональной деятельности сестринского персонала в профилактике ожирения у детей и подростков. Объектом исследования явились школьники и их родители. Для сбора данных был проведен социологический опрос среди школьников и родителей для изучения роли медсестры в профилактике ожирения. В результате проведенного исследования было выявлено необходимость повышения уровня знаний родителей в вопросах правильного питания и разнообразия рациона их детей и повышения участия в этом вопросе школьной медицинской сестры и ее активное участие в профилактической работе школы. Сестринский персонал в рамках своих компетенций несет основополагающую санитарно-просветительскую роль в повышении уровня знаний детского и подросткового населения в вопросах здорового образа жизни и питания.

Ключевые слова: профилактика ожирения, дети и подростки, медсестра

A. S. Zhakupova^{1,2}, Zh. A. Kalbekov¹, M. S. Amirbekova¹, T. T. Kispaeva¹
THE ROLE OF THE NURSE IN THE PREVENTION OF OBESITY IN CHILDREN AND ADOLESCENTS

¹*«Medical University of Karaganda», School of Nursing Education.*

²*MSE «Polyclinic of the city of Shakhtinsk»*

Today, the prevalence of obesity is growing at an alarming rate in many countries of the world. The problem of obesity among adolescent children in the Republic of Kazakhstan has a social character, the number of overweight and obese children and adolescents is increasing. The aim of the work was to study the main aspects of the professional activity of nursing staff in the prevention of obesity in children and adolescents. The object of the study were schoolchildren and their parents. To collect data, a sociological survey was conducted among schoolchildren and parents to study the role of a nurse in the prevention of obesity. As a result of the conducted research, it was revealed the need to increase the level of knowledge of parents in matters of proper nutrition and the diversity of the diet of their children and to increase the participation of the school nurse in this issue and her active participation in the preventive work of the school. The nursing staff, within the framework of their competencies, has a fundamental sanitary and educational role in raising the level of knowledge of the child and adolescent population in matters of a healthy lifestyle and nutrition.

Keywords: obesity prevention, children and adolescents, nurse